

פרק כל התדיר

מתניתין:

בראש השנה, שהוא גם ראש חדש, מוספי ראש חודש קודמין למוספי ראש השנה.

ומקור הדין שתדיר קודם, למדים ממה שנאמר בפרשת קרבנות המוספין "מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד, תעשו את אלה [את קרבנות המוספים]", ומשמע שקרבן התמיד נעשה קודם קרבן המוסף, משום שהתמיד תדיר מהמוסף.⁽²⁾

99-א כל קרבן התדיר, שמקריבין אותו לעתים יותר קרובות מחבירו, קודם הוא את חבירו להקרבה [ולאכילה].⁽¹⁾

ומבארת המשנה אלו הם הקרבנות הקודמין לחבריהם משום תדירותם:

בשבת שחל בו ראש חדש, מוספי שבת קודמין למוספי ראש חדש.

תדיר.

והרא"ש בשבת, כתב להוכיח שהוא גם דין דחייה, מהגמרא שדנה לגבי נר חנוכה ונר שבת, אם אין לו אלא נר אחד, איזה מהם קודם, האם נר שבת עדיף משום שהוא תדיר, או נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. ומוכח, שלולי הטעם של פרסומי ניסא, היה קודם התדיר, אף שבכך הוא דוחה את עצם קיום השאינו תדיר. ומבואר מזה, שהוא גם דין דחייה.

ובקובץ שעורים, כתב להוכיח מדברי התוספות בסוגייתנו, שאמרו, שאם אין לו אלא קרבן אחד, מקריב את התדיר. ומוכח שדין תדיר קודם לשאינו תדיר הוא אף דין דחייה, שדוחה התדיר את שאינו תדיר.

2. התוס' [ד"ה כל התדיר] הקשו, הרי במשנה מבואר שהכלל שתדיר קודם לשאינו תדיר נלמד מהפסוק "מלבד עולת הבוקר", ואילו במסכת פסחים [נח ב] מבואר שהמקור לכך שקרבן התמיד קודם לכל הקרבנות, הוא מהפסוק בפרשת צו, "היא העולה", שמשמעותו היא שעולת התמיד היא צריכה להיות העולה

1. מכאן למדים לכל דיני התורה, שיש להקדים את קיום המצוה שהיא תדירה, לקיום המצוה שאינה תדירה.

ובקובץ שיעורים להגר"א וסרמן, נסתפק בדין תדיר ושאינו תדיר באופן שיכול לקיימם בבת אחת, האם גם כאן יש עליו דין להקדים התדיר, ולא לעשותם יחד. וביאור הספק הוא, האם הדין הוא להקדים את התדיר, ולכך אף אם יכול לקיימם בבת אחת אין לו לקיימם בבת אחת אלא צריך להקדים את התדיר ואחר כך את האיני תדיר, או שהוא דין שלא לאחר את התדיר, אך אם יכול לקיימם בבת אחת, שאינו מאחר את התדיר, יכול לעשות את שניהם כאחת.

ובמקדש דוד כתב, שאם יכול לעשותם בבת אחת אין כלל דין להקדים את התדיר, ויכול לכתחלה לקיימם בבת אחת.

ויש לרדן, האם הכלל שתדיר קודם לשאינו תדיר, הוא רק דין קדימה, שיש לקיים את התדיר לפני האיני תדיר, או שהוא גם דין דחייה, שאם אין באפשרותו לקיים אלא אחד מהם, יש לקיים את התדיר, ולדחות לגמרי את קיום השאינו

הוא על העשייה, ועשייה פרושה זריקה, שבעבודת הזריקה גם יש קדימה לתדיר על השאינו תדיר.

והגר"א וסרמן בקוב"ש הקשה בדברי התוס', מה החילוק בין זריקה להקטרה, ואם מצאנו שבזריקה יש מעלה לתדיר, אם כן, הוא הדין בהקטרה, וכמו שמזה לומדים לכל המצוות התדירות שקודמות הוא הדין בהקטרה [ותוספות עצמם הקשו על דבריהם שנלמד הקטרה מזריקה, אולם משמע מזה שיש חילוק, וזה צריך באור].

ובקהלות יעקב כתב ליישב, שדין הקטרה של הקרבן אין הוא דין בקרבן בעצמו, ואין בהקטרה שם הקטרה של תמיד, או שם הקטרה של שלמים, אלא דין הוא שכל קרבן שנזרק דמו הרי הוא טעון הקטרה. ולכך, לולי הפסוק "היא העולה", המלמד שגם בהקטרה יש דין קדימה, היינו אומרים שעל אף שבכל מצוה יש דין קדימה לתדיר לפני שאינו תדיר, בהקטרה, שאין בה כלל שם של תמיד בהקטרה, אין בה דין קדימה, לכך צריך ללמד הפסוק של "היא העולה", עולה ראשונה.

אולם הביא שם בקה"י שחתנו הגרמ"ש ברמן שליט"א הוכיח שדין הקטרה של כל קרבן וקרבן הוא דין הקטרה מיוחדת של אותו קרבן, ואין הוא דין כללי של הקטרה, לפי שמבואר בגמרא במנחות [פט ב] שקרבן התמיד טעון שני גיזרי עצים בהקטרתו. ואם הקריבו שלא לשמה, אין בו דין שני גיזרי עצים, שהרי הוא כעולה. ומוכח שיש דין הקטרה מיוחד של עולה, ודין הקטרה מיוחד של קרבן תמיד.

ובתוס' כתבו עוד ליישב הקושיא, שצריך את הפסוק "היא העולה", עולה ראשונה, כדי ללמדנו שאף למנחת חביתין, שהיא מנחת כהן גדול, הקריבה כל יום בבוקר ובערב, והרי היא תדירה כמו התמיד, ולכך מהפסוק של משנתנו לא הוא לא היה קודם, אולם מהפסוק "העולה"

הראשונה בבוקר, לפני כל שאר הקרבנות, ולמה הוצרכו לשני פסוקים ללמד שתמיד קודם למוסף.

ובתוס' תירצו בכמה אופנים, בתירוץ הראשון כתבו, שצריך שני פסוקים, אחד ללמד שהתמיד קודם למוסף, והשני ללמד שהתמיד קודם לנדרים ונדבות, ואי אפשר ללמוד אחד מהשני לפי שבכל אחד יש מעלה שאין בחברו. כי מהפסוק שתמיד קודם למוסף הייתי אומר שהוא קודם דוקא למוסף, לפי שאינו מצוי אלא פעם ביום, אולם נדרים ונדבות, שקרבים מהן כל יום הרבה, אף שאינו חובה, הרי הם תדירים יותר ממוסף. ואם היה נאמר הכתוב רק לגבי נדרים ונדבות, הייתי אומר שרק בהם, כיון שאין הם קרבן קבוע, אין מעלת התדירות מוסיפה, אולם קרבן קבוע כקרבן מוסף [ובתוספות בפסחים הוסיפו שהוא קרבן ציבור], אין מעלה לתמיד עליו, לכך הוצרכו שני הפסוקים. [ובתוס' בסוגיינתנו דחו פרוש זה מדברי הגמרא במנחות, אולם בפסחים נשארו התוספות בתרוץ זה].

ובקין אורה הקשה על דבריהם, כי מה שאמרו התוס' שנדרים ונדבות יש בהם מעלה כיון שהם מצויים, ומשמע שדין תדיר אינו נוהג דוקא בתדיר שהוא חובה, אלא אף תדיר שהוא במציאות תדיר, שהיות והוא מצוי יותר יש בו גם מעלת התדיר, קשה מהגמרא לקמן [צא א], האומרת שמעלת תדיר היא רק בדבר שהוא חובה, אבל דבר שהוא מצוי אינו נחשב תדיר, והיאך כתבו התוספות שבשלמים יש את המעלה של תדיר [ובעיקר דבר זה שמצוי אינו כתדיר נבאר לקמן].

ועוד כתבו התוס' לתרץ שהוצרכו שני הפסוקים, כי הפסוק המבואר בגמרא בפסחים עיקרו הוא בדין הקטרה, המלמד שהקטרת התמיד קודמת. אולם הפסוק המבואר במשנתנו

גמרא:

ודנה הגמרא: **מנא לן** שכל התדיר מחבירו קודם הוא?

ומקשה הגמרא: מה היא השאלה "**מנא לן**"? הרי התשובה לשאלה הזאת מצויה בדברי התנא במשנה, **בדקאמר טעמא**, שלומדים את הכלל שתדיר קודם לשאינו תדיר מהפסוק "**מלבד עולת הבקר**, תעשו את אלה [את קרבנות המוספים]"!

ומבארת הגמרא: השאלה "מנא לן", היא **דלמא**, שמא אין ללמוד מהפסוק "עולת הבקר" אלא רק **שתמידין הן דקדמו למוספין משום דתדירי התמידין בכל יום**, ולפיכך חשובה היא תדירותן כדי להקדימם למוספים. אבל **מוספין למוספין**, ששניהם אינם קרבים בכל יום, אלא שאחד תדיר יותר מחבירו, **מנא לן** שגם בהם נאמר הכלל שקרבן מוסף אחד כשהוא יותר תדיר מקרבן מוסף אחר, שהיותר תדיר קודם?

ועתה מביאה הגמרא את המענה לשאלה "מנא לן שקרבנות מוספין שהם תדירים יותר קודמים למוספים שהם פחות תדירים":

אמר רבי אילעא: דאמר קרא בקרבן מוסף

של חג הפסח "**כאלה תעשו ליום שבעת ימים**". ופסוק זה נאמר לאחר הכתוב "מלבד עולת הבקר תעשו את אלה". ודרשין, **אלה המוספין** יהיה דינם **כאלה**, כאותם שנאמרו למעלה. מלמד הכתוב, כי כשם שהתמידין קודמין למוספין [כמו שלומדים מהפסוק "מלבד עולת הבקר תעשו את אלה"], כך המוספין עצמן יקדמו זה לזה, כאשר אחד מהן יותר תדיר מחבירו.

אך תמחה הגמרא: **והאי**, והרי הכתוב "כאלה" הזה, אינו מיותר לדרשה, שהרי **מיבעי ליה לגופיה**, ללמד על כל שבעת ימי חג הפסח שיקרב בהם קרבן מוסף כמו ביום הראשון?

ומתרצינן: **אם כן**, שלזה לבד בא הכתוב, **ניכתוב "אלה תעשו ליום"** גרידא, "כאלה" למה נאמר? אלא ודאי הוא בא לדרוש ממנו שיהיו "אלה כאלה".

ומקשינן: אולי צריך היה הכתוב לומר "כאלה" כי **אי כתב "אלה תעשו ליום שבעת הימים"**, הוה **אמינא**, כי **אלה**, אותם שבעת הכבשים האמורים בענין, יתחלקו **לשבעת הימים**, כבש אחד לכל יום, לכן אמר הכתוב "כאלה", ללמד שבכל יום משבעת הימים

קדימה, שהרי אינו לפנינו, ולכך צריך הפסוק להעולה ראשונה, שהוא דין מיוחד שהתמיד יהיה ראשון, ולכך אף שהאינו תדיר הגיע קודם, הוא אינו קרב, וכך הוא מפורש בדברי התוספתא, שאף כשהגיע שאינו תדיר קודם אין בו דין קדימה.

ובשפת אמת נסתפק כשאין עולה לפנינו להקרבת תמיד ואי אפשר להקריבו כל היום, אם

עולה ראשונה, הוא דין קדימה שאינו שייך בדין תדיר.

ובקרבן אורה כתב ליישב קושית התוס', שמהפסוק המלמד שתדיר קודם הוא דין כשהתדיר והשאינו תדיר לפניו, שבזה אנו אומרים שהתדיר קודם, אולם אם עדיין לא הגיע התדיר לפנינו הייתי אומר כיון שהאינו תדיר לפנינו צריך להקריבו קודם, שבזה לא שייך דין

יקרבו שבעת הכבשים, ובאמת לא בא הפסוק לדרוש ממנו דרשה נוספת.

יום משבעת הימים. ובאמת לא בא הפסוק לדרשה שיהיו "אלה כאלה"?

ומתרצינן: אף בלא ה"כאלה" ידענו שבכל יום משבעת הימים יקריבו את כל הקרבנות שנאמרו בענין. משום דאמר קרא "תעשו", ודורשים מזה: שיהיו כל העשיות שוות. ולכן "כאלה" בא לדרשה שיהיו אלה כאלה.

אבוי אמר: זה ששאלת מהיכן ידענו להקדים מוספין למוספין, הרי מגופה דקרא למדנו זאת. כי אם כן, אם תאמר שרק תמידין קודמין למוספין, לימא קרא "מלבד עולת הבקר", ותישתוק, ולא יאמר יותר. "אשר לעולת התמיד" שהוסיף הכתוב ואמר, למה ליי? שהרי פשוט הדבר שעולת הבקר היא עולת התמיד. אלא, בא הכתוב למימר, דהך דתדירא, ואפילו בשאר קרבנות, כגון מוספין למוספין, היא תקדום!⁽³⁾

ומתרצינן: גם אם היה נאמר "אלה" בלבד, היינו יודעים שבכל יום יקריבו שבעה כבשים, שהרי "אלה תעשו ליום" כתיב, שמשמע ממנו שאת כל שבעת הכבשים האלה יעשו בכל אחד משבעת הימים. ובהכרח, מה שאמר הכתוב "כאלה", הוא בא לדרשה האמורה.

ומקשינן: ואכתתי, אי לאו "כאלה", אימא ביאור הפסוק כך הוא: "אלה", הקרבנות האמורים בענין, "תעשו ליום" הראשון. אבל "שבעת ימים", בשאר יומי, יקריב "לחם אשה ריח ניחוח לה", ולא ידענא כמה יקריב בהם, ולכן נכתב "כאלה", כדי שבהכרח נפרש שמשמעות "כאלה", היא: כמו שמקריבין ביום הראשון כך יקריבו לכל

גם בזה נאמר דהעולה עולה ראשונה, והביא בשם האור החיים בפרשת צו, שלא יקריבו שום קרבן.

והקשה בשפת אמת מדברי הגמרא במסכת ערכין, שמבואר שם כי בשעת החורבן, בי"ז בתמוז, לאחר שבטל התמיד, היה שייך להקריב קרבן אחר, ומוכח מזה שכאשר אי אפשר להקריב התמיד הרי הוא יכול להקריב שאר קרבנות.

והגרי"ז נקט כי גם כאשר בטל התמיד נשאר הדין של "העולה" עולה ראשונה, אולם לאחר ד' שעות, שכבר עבר זמן התמיד, יכולים להקריב שאר קרבנות. אולם מדברי הגמרא שם משמע שאם בטל התמיד, הרי אף קודם ד' שעות אפשר להקריב שאר קרבנות.

3. מה שמבואר בסוגיין שדין קדימת התמיד למוסף נלמד מהפסוק "מלבד עולת הבוקר", בפשטות נראה שזה הדין שתדיר קודם לשאינו תדיר, וזהו מקור הדין בכל התורה כולה שתדיר ושאינו תדיר קודם. וכן נראה מדברי הגמרא במסכת הוריות, שמביאה דין שכל התדיר מחברו קודם לו, ולומדים מהפסוק "מלבד עולת הבוקר", שתדיר ושאינו תדיר קודם.

והקשה החזו"א, מדוע צריך פסוק לדין זה שתדיר קודם? הרי זהו כלל בכל דיני התורה כאשר שיש שתי מצוות, שהמצוה החשובה יותר קודמת, וכמו שמבואר בגמרא בשבת, שגר חנוכה, כיון שיש בו פרסומי ניסא הוא קודם לגר של שבת, ואם כן גם לגבי תדיר, כיון שהוא תדיר הרי הוא קודם.

מתניתין

כל דבר המקודש יותר מחבירו, קודם הוא את חבירו.⁽⁴⁾

ואלו הדברים הקודמין לחבריהם מפני יתרון קדושתם:

דם החטאת קודם להיזרק על גבי המזבח לדם העולה, כששני הקרבנות נשחטו ודמם עומד לזריקה,⁽⁵⁾ מפני שדם החטאת הוא מרצה [מכפר] על שגגת חייבי כריתות, וכפרתו גדולה מזו של עולה, שאינה מכפרת אלא על עבירת עשה.

איברי עולה קודמין להקטירן על גבי המזבח לאימורי חטאת, כששניהם כבר נזרק דמם ועומדין להקטרה, מפני שהעולה היא כליל לאישים, ובכך רבה קדושתה לענין הקטרה.

חטאת קודמת לאשם, הן לזריקה והן להקטרה, מפני שדמה של חטאת ניתן בארבע מתנות מחולקות על ארבע קרנות המזבח למעלה, ושיירי דמה נשפכין על היסוד הנמצא בקרקע המזבח. ואילו אשם נזרק על המזבח למטה מחוט הסיקרא, בשתי מתנות בלבד שהן ארבע, ודין שפיכת שייריו לא נאמר בתורה במפורש [אף שדינו גם כן להישפך ליסוד]⁽⁶⁾.

חטאת ועולה, ובה הדין שעולה קודמת. ומשמע מזה, שאם עדיין לא נשחטה העולה, אין עליו דין להקדים הקטרת העולה, וכן כתב הר"י קורקוס להדיא, שכל הדין שאברי עולה קודמים, היינו רק אם כבר נשחטה העולה, והטעם, שכל זמן שלא נשחט עדיין לא מוטל עליו הקטרת העולה ולא שייך בזה דין קדימה.

ובקרן אורה הוסיף, שעל אף שאינו חייב לשחוט העולה, אולם אינו מחוייב להקטיר החטאת, כיון שלא שייך בזה קדימה, אולם אם שחט וזרק את דם העולה, הרי הוא חייב להקטירה.

והאור שמח חולק, וכתב שבעולה הבאה עם החטאת, אף שעדיין לא נשחטה העולה, הרי הוא צריך לשחטה ואחר כך להקטירה, כיון שיש עליו דין להביא עולה זו, אם כן שייך בזה דין קדימה. אולם בעולה סתם שאינה באה עם החטאת, בזה אם נזרק החטאת, והעולה עדיין לא נשחטה, לא שייך דין קדימה ומקטיר אימורי החטאת [עדיין לקמן בעמוד ב' מה שנבאר עוד].

6. במשנה מבואר שחטאת חמורה מאשם בכך שדמה ניתן על ד' קרנות ועל היסוד, דהיינו,

ועוד הקשה, שמדברי התוספתא משמע שדין זה שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם הוא אף כשהגיע השאינו תדיר קודם, וכן הוכיח החפ"ץ חיים בספרו הלכותי הלכות, ואם נאמר שזהו ככל דיני התורה, הרי כשהתדיר אינו לפנינו לא שייך דין קדימה.

וכתב החזו"א שבאמת דין זה שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם הוא דין כללי, ואפשר שהוא סברא, אולם תמיד הקודם למוסף, אף שעיקר דין קדימתו הוא מחמת שהוא תדיר, אולם לאחר שנלמד מהפסוק דין זה, מעתה הוא דין בעצם דתמיד קודם למוסף, אף במקום שלא שייך דין תדיר קודם, ולכך אף כשאינו לפנינו קודם התמיד למוסף, שכך הוא הדין שתמיד קודם למוסף.

4. הכלל שכל המקודש מחברו קודם לחברו, אם הוא גזרת הכתוב או סברא, עיין מה שנכתוב להלן בעמוד ב'.

5. במה שמבואר במשנה שאברי עולה קודמים לאימורי חטאת, כתב רש"י, דהיינו שאם נזרק דם שניהם הרי עתה מוטל עליו דין הקטרת

הבכור קודם למעשר בהמה, מפני שהבכור קדושתו מרחם, ונאכל לכהנים. ואילו מעשר אינו קדוש מרחם, ונאכל לבעלים.

המעשר קודם לקרבנות העופות, מפני שהוא זבח, שנשחט בסכין, ואילו עוף נמלק ביד. וזבחים חשובים יותר, שהרי כל הקרבנות זבחים הם. ויש בו במעשר קדשי קדשים, דהיינו יש בו שני דברים שהם חלק גבוה, שדמו ואימוריו קרבים למזבח, מה שאין כן חטאת העוף, שאין מקריבין ממנה למזבח אלא דמה בלבד [וכיון שמעשר בהמה קודם לחטאת העוף, כל שכן שיקדים לעולת העוף, שהרי חטאת העוף קודמת לעולת העוף כמו שיתבאר לקמן]⁽⁷⁾.

העופות קודמין למנחות, מפני שהעופות הן מיני דמים, וכפרה שנעשית על ידי דם היא

אשם קודם לתודה ואיל נזיר, מפני שהאשם הוא קדשי קדשים, ואילו התודה ואיל נזיר קדשים קלים הם.⁽⁷⁾

תודה ואיל נזיר קודמים לשלמים, מפני שהן נאכלין ליום אחד בלבד, ואילו שלמים נאכלים לשני ימים. וטעונין לחם, שביחד עם התודה מביאין ארבעים לחמים ועם איל הנזיר עשרים לחמים. אבל קרבן שלמים אינו טעון לחם כלל.

השלמים קודמין לבכור, מפני שהן טעונין מתן ארבע [שתים שהן ארבע] מדמם למזבח, ואילו בכור אינו טעון אלא מתנה אחת. וכן טעונין השלמים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. אבל בכור אין צריך כל אלו.

ובשיטמ"ק כתב לבאר שכונת התנא היא, שלא נאמר שיש מעלה באשם שאין בחטאת, שאשם ניתן דמו על היסוד וחטאת לא, לכך כתבה המשנה, שחטאת ניתן דמה על היסוד, וממילא אנו למדים כי מה שחטאת ניתן דמה על ד' קרנות, הרי הוא חומרא בחטאת שאין באשם.

7. מבואר בזה, שאשם קודם לתודה ואיל נזיר, כיון שהוא קדשי קדשים, והקשו התוספות, שלכאורה המשנה יכלה להוסיף שיש באשם שהוא מכפר מה שאין כן בתודה, וכתבו התוספות כיון דיש אשם שאינו מכפר, כגון אשם דנזיר, שהוא מביא לאחר שנטמא, ואשם זה אינו מכפר לכך כתבה המשנה הטעם שהוא קדשי קדשים שהוא טעם הכולל לכל האשמות.

8. במה שמבואר במשנה שמעשר קודם לעופות, משום שהוא קדשי קדשים דמו ואימוריו, וגם

שחטאת דמה ניתן למעלה בחלק העליון של המזבח, על ד' קרנות המזבח, ומה שנשאר מן הדם דינו להינתן על היסוד. וכתב רש"י, אף על פי שגם דם האשם ניתן על היסוד, בכל זאת חטאת חמורה ממנו, לפי שדין מתן יסוד נאמר בחטאת, ואשם רק נלמד מחטאת.

והקשה השיטמ"ק, מה בכך שחטאת נאמר בה דין מתן שיריים ובאשם הוא לא נאמר, והרי אין זו חומרא שיש בחטאת יותר מבאשם. וביארו האחרונים, שכונת רש"י לומר, כיון שבחטאת נאמר בה דין מתן שיריים, הרי יש בה חובה לשייר הדם כדי ליתנו על היסוד. אך באשם, שלא נאמר בו מתן שיריים, והוא רק נלמד מחטאת, אין המתן הזה מחוייב, אלא אם נשאר דם מזריקת האשם, צריך לשפוך את הנותר על היסוד [ועיין בדברי התוספות לעיל [נג] שנראה שלא חילקו בזה].